

Warszawa, dnia 9 listopada 2019 r.

dr hab. Marta Witkowska
Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW
Katedra Prawa i Instytucji Unii Europejskiej
ul. Krakowskie Przedmieście 3, pok. 212
tel. + 48 22 55 20 234
e-mail: prawoinstytucjeue.wnpism@uw.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Mateusza Radziszewskiego

**pt. „Rola kapitału społecznego w funkcjonowaniu społeczeństwa
obywatelskiego w Łodzi”**

Łódź 2019, ss. 311.

Na recenzję składają się wyodrębnione w tekście konstatacje oraz oceny generalne i cząstkowe, które odnoszą się do: (1) oceny wyboru tematu, (2) oceny metod badawczych i wykorzystania bazy źródłowej, (3) oceny konstrukcji pracy i zawartości merytorycznej, (4) oceny formalnej i uwag szczegółowych do treści pracy. (5) Konkluzje stanowiące podsumowanie ocen cząstkowych. Konkluzja jest jednoznacznie pozytywna, a jej wydźwięk współgra zarówno z akceptującymi, jak i polemicznymi uwagami recenzentki wobec treści zawartych w materiale przedłożonym przez Doktoranta.

I. Ocena wyboru tematu

Wybór tematu zasługuje na pełną akceptację. Dysertacja mgr Mateusza Radziszewskiego ma za przedmiot badań rozwój idei społeczeństwa obywatelskiego z perspektywy funkcjonowania demokracji oraz ocenę wpływu kapitału społecznego na społeczeństwo obywatelskie w wąskim wycinku rzeczywistości społeczno-politycznej – w Łodzi. Temat skonstruowany jest właściwie, w sposób wyraźny uwidocznił się w nim problem badawczy.

Celem podjętych badań jest wskazanie czynników wpływających na aktywność jednostek na rzecz lokalnej społeczności oraz korzyści płynących z niej zarówno dla samych jednostek, jak i dla szerszych zbiorowości. Podjęty przez Doktoranta problem badawczy jest ważny i wart szczegółowego zbadania. Rozprawa Doktoranta stanowi oryginalne opracowanie ważnego problemu naukowego, dzięki czemu w istotny sposób poszerza stan badań politologicznych w tym obszarze. Wybór tematu doktoranta świadczy więc o umiejętności Autora do podjęcia naukowo ważnego przedmiotu badań. Dla recenzentki nie ulega wątpliwości, że wybór pola badawczego, sformułowanie tematu przedsięwzięcia naukowego, deklarowane cele są w pełni uzasadnione i nie budzą zastrzeżeń. Oceniam pozytywnie ich wybór, bowiem istotnie wpływają na wzbogacenie dyskursu naukowego.

Problematyka podjęta w pracy doktorskiej z pewnością zasługuje ze wszelkich miar na pogłębioną eksplorację ze względu na jej aktualność, pozostając istotną zarówno dla nauki, jak i praktyki. Obszar poddany badaniu, jak i funkcjonujące w nim mechanizmy oraz zachodzące w nim zjawiska, są obecnie bardzo popularnym tematem zarówno dla środowisk naukowych, jak i dla polityków i samorządowców (praktyków). Popularność idei społeczeństwa obywatelskiego oraz dostępność form aktywizacji obywateli w sferze publicznej przekłada się zarówno na zwiększoną ilość prowadzonych badań dotyczących tego przedmiotu, jak i częstszym odwoływaniu się polityków i mediów do wspomnianych idei i form (np. budżet partycypacyjny, referenda, głosowanie, wybory). Z tego powodu podjęcie badań w tym obszarze uznaję za celowe i ważne, gdyż wpisuje się w główny nurt i utrzymuje powiązanie na linii nauka-praktyka polityczna.

Ponadto w rzeczywistości społeczno-politycznej odnotowuje się wykorzystanie wciąż nowych narzędzi partycypacji obywatelskiej i stymulowanie budowy społeczeństwa obywatelskiego przez lokalnych przedstawicieli władzy na całym świecie. Działania te mają na celu zachęcanie obywateli do udziału w procesie zarządzania samorządem lokalnym. Z tego powodu niezbędne jest stałe utrzymywanie aktualności prowadzonych badań i weryfikowanie prawidłowości raz stwierdzonych zależności. Pozytywnie opiniuję zasadność wyboru materiału empirycznego i weryfikacji założeń teoretycznych na wąskim wycinku rzeczywistości społeczno-

politycznej, czyli na zweryfikowaniu ogólnych prawidłowości teoretycznych dotyczących funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego oraz roli kapitału społecznego na przykładzie miasta Łodzi. Tematyka pracy jest godna opracowania zarówno dla celów poznawczych, jak i diagnostycznych.

Przedsięwzięcie badawcze mgr. Mateusza Radziszewskiego ma oryginalny charakter i wypełnia lukę w literaturze dotyczącej zagadnienia roli kapitału społecznego czy funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, a także aktualizuje dotychczasowy stan badań nad tym zagadnieniem, który Doktorant bardzo dobrze scharakteryzował we wstępie swojej dysertacji, wskazując na główne trendy i kierunki prowadzonych badań oraz ich głównych autorów.

Z powyższych powodów ocenę wyboru tematu, zakreszenie jego granic, zastosowane ujęcie badawcze, należy ocenić jednoznacznie pozytywnie.

II. Ocena metod badawczych i wykorzystania bazy źródłowej

Tak zakreślony cel badawczy i ustalony zakres badań wymagał zastosowania odpowiednich metod badawczych. Wysoką ocenę otrzymuje wykorzystanie w części teoretycznej pracy metody hermeneutycznej. Jest ona zapomniana i często spotyka się z brakiem zrozumienia przez badaczy. Odświeżenie zastosowania jej przyjmuję z dużą satysfakcją, zwłaszcza, że jest powszechnie nazywana koncepcją uniwersalności rozumienia. Tutaj wstawiam moją uwagę krytyczną, którą rozwijam w dalszej części recenzji, dotyczącą braku wyraźnego określenia się Doktoranta co do przyjętego światopoglądu teoretycznego w badaniu, bowiem przyjęte metody badawcze wiążą się z obranym podejściem teoretycznym. Tym niemniej deklarowana hermeneutyka jest prawidłowo zastosowana w badaniu i pomaga w prawidłowym wyciągnięciu wniosków.

W drugiej części dysertacji Autor zastosował trzy metody w kolejnych rozdziałach pracy. W rozdziale trzecim zastosowano metodę analizy historycznej, instytucjonalno-prawnej oraz statystycznej.

Pomimo mojej pozytywnej oceny przedstawienie metod badawczych i sposobu ich wykorzystania we wstępie pracy budzi znaczący niedosyt. Wskazane byłoby szersze uzasadnienie

wykorzystania wymienionych we wstępie metod badawczych i przedstawienie ich walorów eksplanacyjnych dla realizacji poszczególnych celów badawczych.

Prócz wskazanych we wstępie pracy metod badawczych Autor wskazał ponadto, że będzie stosował metodę komparatystyki w ujęciu ilościowym – dokonał tego jednak dopiero we wstępie do części drugiej, dokonując wyjaśnień i opisując strukturę prowadzonej w tej części pracy analizy. Komparatystyka w tym ujęciu znajdzie swoje zastosowanie w rozdziale czwartym pracy do celów porównania danych pochodzących z badań ogólnopolskich z tymi pozyskanymi w wymiarze lokalnym. W wyniku zastosowania metody porównawczej Autor planuje sprawdzić, czy występują różnice pomiędzy wielkością poszczególnych komponentów kapitału społecznego między ankietowanymi w obu populacjach oraz chce ocenić czy są one znaczące. Wyjaśnienie zastosowania tej metody w pełni satysfakcjonuje recenzentkę, wskazuje na znajomość zasad stosowania komparatystyki przez Doktoranta i jest jak najbardziej prawidłowe. To cieszy, lecz pozostaje niewyjaśnione, dlaczego nie zostało to wyraźnie uwypuklone we wstępie do całej pracy.

Baza źródłowa, którą Doktorant wykorzystał w swojej pracy badawczej jest obszerna i przede wszystkim różnorodna – w znaczącym stopniu z wykorzystaniem źródeł anglojęzycznych – oraz dobrze i prawidłowo wykorzystana. Prezentacja wykorzystanych opracowań zwartych, artykułów naukowych, materiałów zawierających zarówno źródła pierwotne i wtórne oraz opracowania, tj. raporty i analizy, zajęła w ramach bibliografii ponad 22 strony. Doktorant podjął duży wysiłek dotarcia do wielu unikalnych źródeł i publikacji, koniecznych do powstania omawianego opracowania. Podjęty przez Autora temat wymagał przeprowadzenia pogłębionych badań w oparciu o literaturę, na którą złożyły się przedmiotowe monografie, artykuły opublikowane w czasopiśmie naukowych oraz źródła internetowe. Drugi istotny element bazy źródłowej, wg mnie najistotniejszy, to akty normatywne (zarówno prawa krajowego, jak i międzynarodowego) wykorzystane przez Doktoranta w bardzo szerokim stopniu.

W celu przeprowadzenia badań empirycznych wykorzystano akty prawa krajowego oraz raporty i opracowania z badań. Ponadto Autor opracował i przeprowadził także badania własne dotyczące kształtowania się kapitału społecznego osób zaangażowanych w „Budżet obywatelski dla Łodzi” w roli projektodawców oraz wpływu jego komponentów na ich aktywność polityczną.

W trakcie lektury pracy doktorskiej zauważyłam, że dokument rządowy pt. „Zasady dialogu społecznego (..)” z 2002 r. został przyporządkowany do grupy raportów i analiz. Jest to po pierwsze dokument programowy, a nie jest to analiza, ani nie jest to raport, a po drugie jest już niewiążącym dokumentem. To była deklaracja polityczna rządu koalicyjnego z tamtych lat. Ponadto Autor w pracy się na niego powołuje, wskazuje, że dokument definiuje dialog społeczny w Polsce oraz reguluje zasady współdziałania partnerów. W obecnej chwili nie ma wiążącej prawnie definicji dialogu społecznego, obecny rząd nie akceptuje przywoływanej deklaracji programowej wspomnianego rządu koalicyjnego z 2002 r. Dla ścisłości tak rzetelnie prowadzonych badań Autor powinien dokonać takiej drobnej refleksji.

Sumując powyższe, zgodnie z założeniami Doktoranta, problematyka podjęta w pracy doktorskiej została przebadana i przeanalizowana zarówno w płaszczyźnie: formalno-prawnej, doktrynalnej, empirycznej jak i postulatywnej, co pozwoliło na wielostronne ujęcie tematu.

W przypadku literatury i opracowań naukowych dotyczących analizowanej problematyki, mimo bardzo bogatej bazy źródłowej, zabrakło jednak niektórych pozycji zwłaszcza polskojęzycznych. Przykładowo:

- Kabzińska Łucja (red.), *Spółeczeństwo obywatelskie : wybrane aspekty jego tworzenia (kontekst historyczny i współczesny)*, Olsztyn 2014
- *Spółeczeństwo obywatelskie : wizje, przyszłość, scenariusze rozwoju*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2012
- Artur Kościński, Misztal Wojciech (red.), *Spółeczeństwo obywatelskie : między ideą a praktyką*, Warszawa 2008
- Edward Balawajder (red.), *Spółeczeństwo obywatelskie : modele teoretyczne i praktyka społeczna*, Lublin 2007
- Wiesław Bokajło, Dziubka Kazimierz (red.), *Spółeczeństwo obywatelskie*, Wrocław 2001
- Nowak Marek, Nowosielski Michał (red.), *Jak badać spółeczeństwo obywatelskie? : doświadczenia praktyków*, Poznań 2008
- Kuć-Czajkowska Katarzyna, Efner Katarzyna (red.), *Spółeczeństwo obywatelskie Lublina i Wrocławia : studia przypadków*, Lublin 2013
- Trzęsiok, Joanna, *Spółeczeństwo obywatelskie - analiza świadomości i postaw Polaków z wykorzystaniem wielowymiarowych metod statystycznych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 2018, nr 508, s. 217-226.

Są to ogólnie dostępne pozycje w bibliotece uniwersyteckiej. Wskazałam na te pozycje ze względu na fakt, że badania prowadzone przez tych autorów albo są prowadzone w zbieżnym celu, czyli analizy ilościowej z wykorzystaniem analizy statystycznej do zweryfikowania słuszności tezy o aktywności obywatelskiej przekładającej się na stan społeczeństwa obywatelskiego. W innych przypadkach wskazani autorzy dokonują analizy i oceny stanu społeczeństwa obywatelskiego – podobnie jak Doktorant – w wybranych miastach. Zasadnym jest odnieść się do tych badań, chociażby w celu analizy krytycznej, aby wskazać na swoją wiedzę i umiejętności, co by potwierdzało, że dokonany w pracy wybór ścieżki badawczej Autora jest planowanym zamysłem badawczym, oraz uwypuklić świadomość możliwości popełnienia innych możliwych błędów. Brakuje w moim odczuciu argumentacji, że w oparciu o przeprowadzoną analizę krytyczną dostępnych opracowań, Autor wybrał tę jedną konkretną ścieżkę w swoim przesądzeniu, że będzie właściwie prowadziła do prawidłowo wyciąganych wniosków.

Pomimo wyżej wskazanych braków i niedociągnięć, dobór źródeł bibliograficznych i ich wykorzystanie potwierdziło umiejętność dokonywania przez Doktoranta właściwej selekcji pozycji przydatnych dla rzetelnej realizacji podjętego tematu badań. Reasumując, moja ocena wykorzystania w pracy bazy źródłowej oraz zastosowanych metod badawczych jest w pełni pozytywna.

III. Ocena konstrukcji pracy i zawartości merytorycznej

Konstrukcja pracy jest właściwa i logiczna. Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów – pogrupowanych w dwie części – oraz zakończenia i bibliografii. Do tego dołączono: aneksy, spis pojęć, spis schematów, spis tabel. Jako recenzentka tej pracy doktorskiej pragnę podkreślić istotne i cenne dwa aspekty warsztatowe:

- każda z części – elementów konstrukcyjnych badania – opatrzona jest wstępem zawierającym wprowadzenie warsztatowe, cel badania, strukturę analizy oraz ważniejsze ustalenia terminologiczne – składające się na operacjonalizację badania
- każdy z rozdziałów – a nawet podrozdziały – zakończony jest autorskim podsumowaniem przedstawianych zagadnień i ekspozycją ich istoty.

Taka prezentacja treści zasługuje na bardzo wysoką ocenę, wskazuje na wysoki kunszt oraz przemyślaną konstrukcję pracy. Treść została rozłożona równomiernie i symetrycznie, co

świadczy o należyтым przemyśleniu podziału pracy. Część teoretyczna zajmuje jedną trzecią objętości pracy, zatem dwie trzecie objętości pracy to weryfikacji empiryczna i analiza zebranych materiałów źródłowych. Praca jest objętościowo duża, zawiera także materiały dodatkowe w postaci aneksów.

We wstępie Doktorant słusznie określa przedmiot, cel rozprawy oraz problem badawczy. Dokonuje prawidłowej oceny stanu badań w przedmiocie i krótkiej jej charakterystyki. Następnie dokonuje prezentacji struktury pracy z prezentacją wykorzystanych do badania metod.

Koncepcja samego badania, jego założeń i prowadzonej analizy jest wielowarstwowa i rozbudowana. Nie jest skomplikowana, jest bardzo klarowna. Autor właściwie rozplanował badanie zaczynając od wyjaśnień teoretycznych oraz weryfikacji poprawności przyjętych założeń teoretycznych, dokonując ich operacjonalizacji i tworząc własne modele i konstrukcje badawcze, niezbędne do zbudowania własnego warsztatu badawczego. Następnie wyjaśnił w jaki sposób przyjęte założenia teoretyczno-metodologiczne będzie stosował do zebranego materiału empirycznego. Dzięki zastosowaniu tak prostego zabiegu, mogę wysoko ocenić stopień opanowania warsztatu badacza przez Doktoranta, prześledzić proces analizy, a także zweryfikować poprawność wyciągania wniosków.

Wskazałam, że prowadzona analiza ma charakter wielowarstwowy i rozbudowany. Moją ocenę opieram na fakcie, że dla badania trudno było zbudować jedną hipotezę i popieram działanie Doktoranta polegające na budowie hipotez cząstkowych do poszczególnych części badania. Ten zabieg metodologiczny stanowi o większej przejrzystości budowy logicznej badania i ułatwia prześledzenie toku rozumowania.

Wstęp nie jest zbyt rozbudowany, nie zawiera zbyt wielu informacji, które powtarzają się następnie w treści pracy. Widać, że Autor orientuje się jakie funkcje ma spełniać w rozprawie ta część pracy naukowej i z jakich elementów winien się składać wstęp. Sposób ujęcia jest klarowny i przekonujący.

Pomimo mojej wysokiej oceny w tym punkcie wskażę także na pewne niedociągnięcia, które nie wpływają na całościową ocenę, a które mogą przydać się Doktorantowi w jego dalszym rozwoju naukowym czy udoskonaleniu dysertacji do jej publikacji.

Po pierwsze we wstępie brakuje wyraźnie sformułowanego uzasadnienia wyboru tematu oraz wskazania osadzenia prowadzonych badań w nauce o polityce i administracji. Nie jest to istotnym brakiem, jednak konieczność samozdefiniowania przez Autora tych obszarów pozytywnie wpłynęłaby na jego świadomość rozwoju naukowego i pomogła dokonać recenzentce oceny stopnia tej świadomości. Badania dotyczące społeczeństwa obywatelskiego są badaniami podejmowanymi przez różne dyscypliny naukowe, mogą być prowadzone w ujęciu inter- oraz multi-dyscyplinarnym, a także z perspektywy jednej dyscypliny z zastosowaniem metod badawczych stosowanych w pozostałych dyscyplinach.

Po drugie we wstępie Autor nie dokonał klarownego zdefiniowania przyjętego ujęcia teoretycznego stosowanego w badaniu. Z toku wywodów Doktoranta można wyciągnąć wniosek, które ujęcie teoretyczne dominuje w badaniu, jednak zdefiniowanie tego we wstępie wskazywałoby na swoisty zamysł badawczy, na zaplanowane działania i na ich komplementarność.

Po trzecie można było szerzej omówić zastosowane w pracy ograniczenia badawcze. Wpisanie ograniczeń przedmiotowych w tytule, czasowych w opisie struktury pracy, czy jeszcze w kilku innych miejscach pracy stwierdzając, że „badanie zostało ograniczone do poziomu lokalnego”, w innym „w wymiarze lokalnym i ponadlokalnym”, czy w innym „na poziomie ogólnokrajowym i lokalnym” nie jest wystarczającym zabiegiem. Analizowane akty prawne są z poziomu krajowego i międzynarodowego, a nie lokalnego, badania i raporty także nie dotyczą stricte poziomu lokalnego, więc nie można tak po prostu stwierdzić, że jest to ogranicznik, należy wskazać, jak został on zastosowany. Ponadto już to argumentowałam powyżej, wpisanie całościowo fragmentu dotyczącego ograniczników, zarówno natury warsztatowej, przedmiotowej, czasowej, czy geograficznej, i omówienie ich szerzej we wstępie wskazywałoby na pewien zamysł badawczy, wykazywałoby cechy wyczerpujące i nie wymagałoby od recenzentki konieczności odczytywania intencji Autora z treści pracy.

Po czwarte w dość ubogim wstępie brakuje ważnego elementu jakim jest charakterystyka wykorzystanych źródeł czy ocena dostępnej literatury.

Głównym celem prowadzonych badań jest wskazanie czynników wpływających na aktywność jednostki na rzecz lokalnej społeczności oraz korzyści płynących z niej dla niej oraz całej zbiorowości. Dla realizacji tego celu Doktorant dokonał rekonstrukcji teoretycznej koncepcji społeczeństwa obywatelskiego oraz kapitału społecznego. Prawidłowo zastosowane w badaniu koncepcje stały się dla Autora podstawą do dokonania operacjonalizacji podstawowych pojęć stosowanych w badaniu. Ponadto pomogły we właściwej i jednoznacznej interpretacji zebranych danych empirycznych. Prawidłowe wyciągnięcie wniosków, a także poprzedzające ten etap badania, nakreślenie empirycznego obrazu uzyskanego w toku badania należy ocenić jako służące osiągnięciu celu praktyczno-wdrożeniowego, dając możliwość spożytkowania wyników przeprowadzonych badań w działalności praktycznej, w szczególności w procesie aplikacji narzędzi partycypacji politycznej przez władze lokalne.

Pierwsza część pracy doktorskiej ma charakter teoretyczny i dotyczy aspektów koncepcji społeczeństwa obywatelskiego oraz koncepcji kapitału społecznego. Bardzo ważnym, wysoko ocenianym ze strony recenzentki, zabiegiem badawczym Doktoranta było obranie hermeneutyki, jako podejścia badawczego do opracowania siatki strukturalnej pojęć teoretycznych. Jest to rzadkie ujęcie metodologiczne, co dowodzi innowacyjności prowadzonych badań, ich specyfiki i komplementarnego charakteru względem stanu nauki. We wstępie do tej części pracy Autor dokonał nakreślenia założeń badawczych oraz ich wizualizacji w postaci schematu funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w sferze publicznej. Jest to bardzo dobry zabieg warsztatowy, gdyż prezentowana wizualizacja zwiększa czytelność i przystępność zrozumienia wielowątkowych założeń, toku myślenia i sposobu ich weryfikacji. Ponadto stworzony schemat ułatwia dokonanie oceny, czy przyjęte założenia badawcze są prawidłowe i nie ma w nich błędu, a Autorowi ułatwiło to postawienie kolejnego ogranicznika prowadzonego badania, m.in. wykluczając partycypację gospodarczą.

W pierwszym rozdziale części teoretycznej zatytułowanym „Koncepcja społeczeństwa obywatelskiego” Autor przechodzi od analizy z perspektywy filozofii polityki ukazując źródła historyczne omawianej koncepcji, poprzez analizę współczesnego znaczenia koncepcji społeczeństwa obywatelskiego wnioskując, że dominującą wizją i jej urzeczywistnieniem w

rozwiązaniach prawnych oraz praktyce politycznej jest ta, wywodząca się z liberalnej tradycji filozoficznej. Wniosek ten posłużył Doktorantowi za założenie do dalszych analiz oraz do zdefiniowania pojęcia społeczeństwa obywatelskiego. Następnie analiza dotyczyła relacji społeczeństwa obywatelskiego z rozwojem demokracji, w wyniku której Autor wyciągnął słuszny wniosek, że społeczeństwo obywatelskie jest elementem wpływającym na rozwój demokracji w państwie. Ponadto wykazana relacja pomiędzy rozwojem społeczeństwa obywatelskiego a demokracją w szczególności dotyczy problematyki demokracji bezpośredniej. Rozdział kończy prezentacja dostępnych technik partycypacji politycznej. Część z przedstawionych technik partycypacji funkcjonuje obecnie w polskim porządku prawnym na poziomie lokalnym, inne są przykładami zaczerpniętymi z rozwiązań funkcjonujących w państwach Europy Zachodniej, są omówione także rozwiązania, które nigdy nie zostały w praktyce zaimplementowane, lecz jak sugeruje Autor: „mogą stanowić interesujące i inspirujące rozwiązanie w zakresie rozwoju demokracji bezpośredniej”.

W rozdziale drugim tej części teoretycznej Autor wyjaśnia koncepcję kapitału społecznego oraz jego zastosowanie w badaniu nad sferą społeczeństwa obywatelskiego. Celem tego rozdziału było dokonanie operacjonalizacji definicji kapitału społecznego oraz jego zmiennych składowych. W rozdziale tym analiza została przeprowadzona w czterech krokach. Na początku Doktorant dokonał przeglądu definicji kapitału społecznego oraz przedstawił znaczenie tej koncepcji w kontekście funkcjonowania jednostek w sferze publicznej oraz prywatnej. Następnie przeszedł do charakterystyki komponentów składowych koncepcji kapitału społecznego oraz ich wpływu na sferę społeczeństwa obywatelskiego w kontekście kształtowania się partycypacji politycznej jednostek. Na podstawie dokonanej analizy Doktorant opracował modele przestrzenne obrazujące wzajemne relacje oraz wpływ rozwoju kapitału społecznego jednostek na stan społeczeństwa obywatelskiego. Interesujące w tym badaniu jest uwzględnienie zarówno rozwoju kapitału społecznego w ujęciu ilościowym, jak i jakościowym. Dla funkcjonowania sfery społeczeństwa obywatelskiego znaczenie ma sam fakt podejmowania aktywności o charakterze obywatelskim, ale również wielkość kapitału społecznego osób w nim uczestniczących. Skumulowany kapitał społeczny stanowi bowiem podstawę dla jakościowego aspektu jego

wykorzystania przez poszczególne jednostki lub grupy społeczne kumulujące kapitał swoich członków.

Druga część pracy doktorskiej służy weryfikacji empirycznej przyjętych w części pierwszej założeń teoretycznych badania wpływu kapitału społecznego na funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego w Łodzi. W tym celu Autor wyodrębnił trzy rozdziały. W pierwszym dokonał analizy historycznej i instytucjonalno-prawnej społeczeństwa obywatelskiego w Polsce na poziomie ogólnokrajowym i lokalnym. Rozważania w tym rozdziale mają na celu dokonanie analizy zakresu aktywności politycznej mieszkańców miasta Łodzi. Prócz cyklicznych, ale odbywających się w dużych odstępach czasowych, wyborów samorządowych, w których co prawda wzrasta frekwencja i świadomość ich ważności dla życia wspólnoty samorządowej, inne instrumenty partycypacji obywatelskiej stają się kluczowym instrumentem bieżącego wpływu mieszkańców na politykę lokalną i działania władz. Prowadzona analiza wykazała, że dominującym instrumentem partycypacji politycznej, stosowanym przez reprezentantów władzy publicznej są konsultacje społeczne, a zwłaszcza jej specyficzna forma – budżet obywatelski. Instrument ten jest chętnie stosowany przez władze lokalne ze względu na bliskość tego szczebla administracji publicznej do obywateli. Ponadto Autor wyciągnął wnioski, że istnieją inne czynniki, które determinują udział obywateli w tej formie partycypacji, zatem konieczne stało się pogłębianie badania o kolejne komponenty kapitału społecznego w celu weryfikacji hipotez.

Zatem w kolejnym rozdziale Autor dokonał analizy danych empirycznych dotyczących wielkości wyróżnionych w badaniu komponentów kapitału społecznego Polaków oraz mieszkańców Łodzi. Do analizy Doktorant wykorzystał ogólnopolskie badania sondażowe sporządzane cyklicznie przez Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS) oraz badania opinii publicznej prowadzone przez naukowców z Uniwersytetu Łódzkiego wśród osób zamieszkujących Łódź. Zebrane dane i wnioski Autor konsekwentnie systematyzował zgodnie z przyjętymi w pierwszej części pracy założeniami teoretyczno-metodologicznymi w ramach trzech komponentów kapitału społecznego. Prezentowane dane z analizy porównawczej stały się podstawą do wnioskowania dotyczącego wielkości kapitału społecznego, jakim odznacza się ogół

mieszkańców Łodzi na tle Polski. We wszystkich obszarach poziom kapitału społecznego wypadł nisko, natomiast Autor dostrzegł pewien trend wzrostowy.

W piątym i ostatnim rozdziale Doktorant dokonał analizy danych pochodzących z badania własnego przeprowadzonego wśród projektodawców w budżecie obywatelskim w Łodzi. Mając doświadczenie i umiejętności projektowania badania dotyczącego oceny kapitału społecznego badanej grupy Autor sprawnie i prawidłowo przeprowadził analizę w tym rozdziale. W rozdziale tym Doktorant zastosował metody analizy danych statystycznych przy użyciu programów komputerowych. Założenia metodologiczne badania są prawidłowe i logiczne. Wnioski zostały wyciągnięte prawidłowo, zgodnie z uprzednio sformułowanymi pytaniami i hipotezami badawczymi. Autor rzetelnie zaprezentował opis badania, z uwzględnieniem sposobu doboru próby, struktury demograficznej jego uczestników oraz ich aktywności w ramach budżetu obywatelskiego Łodzi. We wnioskach Autor wskazał na możliwe błędy wynikające z niedokładności prowadzonego badania.

W rozdziałach tych Autor dokonywał analizy na zebranych materiale empirycznym wielkości poszczególnych komponentów kapitału społecznego członków badanych wspólnot (ogólnopolskiej lub lokalnej/miejskiej). Analizy te służyły weryfikacji postawionych hipotez cząstkowych. Ponadto analizy te dawały odpowiedzi na postawione przez Autora pytania dotyczące relacji pomiędzy wielkością poszczególnych komponentów kapitału społecznego projektodawców analizowanych projektów a ich aktywnością polityczną oraz sukcesem, w ramach danego projektu. Sam pomysł badania, jego finalne przeprowadzenie oraz wyniki są bardzo ważne i uważam je za niezwykle przydatne zarówno dla społeczności nauki, jak i dla praktyki – samorządowców. Jest to niezwykle istotny aplikacyjny walor prowadzonych badań, do tego dotyczący aktualnej problematyki. Oceniane osiągnięcie posiada także walor użyteczny w postaci konstrukcji narzędzi służących prognozowaniu w zakresie rozwoju aktywności obywateli i możliwości wzrostu ich zaangażowania, rozwoju kapitału społecznego oraz jego wpływu na społeczeństwo obywatelskie.

Podsumowanie obydwu części dysertacji zostało zawarte w zakończeniu. Doktorant odniósł się prawidłowo do problemów będących przedmiotem badań, do sposobu realizacji celu

badań oraz do weryfikacji hipotez badawczych formułując pogłębione wnioski końcowe. Nie dostrzegam znaczących niedoskonałości w tej części pracy. W zakończeniu pracy Autor wskazuje w jakim stopniu jego hipotezy zostały potwierdzone oraz w jaki sposób został zrealizowany cel badania. Odnosi się do wszystkich elementów badania, sumuje wnioski wyciągnięte w poszczególnych rozdziałach oraz je analizuje. Kluczowym wnioskiem z przeprowadzonych badań jest stwierdzenie, że obywatele chętnie podejmują aktywność, gdy jest ona związana z dążeniem do poprawy jakości ich życia i zwiększenia własnego stanu materialnego. Dodatkowo Doktorant dokonał konstatacji, że zarówno wśród ogółu Polaków, jak i w społeczności mieszkańców Łodzi istnieje wyraźny brak zaufania do instytucji i osób funkcjonujących w sferze polityki, a zaufanie to jest jednym z komponentów kapitału społecznego i warunkuje budowę społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto Doktorant w wyniku przeprowadzonych badań stwierdził, że w świadomości Polaków brak jest silnie zakorzenionych tradycji związanych z aktywnością polityczną.

Wywód prowadzony jest w interesującej formie zarówno w warstwie opisowej, jak i analitycznej. Przyjęta konstrukcja dysertacji pozwoliła na zrealizowanie postawionych zamierzeń badawczych oraz wykazanie się przez Doktoranta dogłębną znajomością obszaru badawczego, tak od strony teorii, jak i praktyki. W sumie stwierdzić należy, iż konstrukcja pracy jest logiczna i przejrzysta.

Pod względem merytorycznym praca mgr. Mateusza Radziszewskiego winna być oceniona bardzo wysoko. Rozprawa niewątpliwie dowodzi, że mamy do czynienia ze znawcą podejmowanej problematyki, który opierając się, jak zaznaczono wyżej – na cennej bazie źródłowej, dobrze rozumie istotę funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego i potrafi samodzielnie rozplanować badanie wpływu kapitału społecznego na jego rozwój. W ocenianej pracy doktorskiej uwagę zwraca ogromny materiał faktograficzny, który został uporządkowany i ujęty w ramy dość zwartych bloków tematycznych, co w efekcie zaowocowało wartościową analizą z zakresu tytułowego problemu. Autor rozprawy zaprezentował swoje kompetencje w zakresie znajomości literatury przedmiotu (polskojęzycznej, ale i anglojęzycznej), umiejętności analityczne, projektowania badań, a przede wszystkim syntezujące. Część deskryptywna ściśle

koresponduje z częścią analityczną. Tak zakrojone badania cechują się oryginalnością i innowacyjnym ujęciem. Wszystko to wskazuje na bardzo wysoki poziom samoświadomości Doktoranta i umiejętności prowadzenia badań, znajomości metod badawczych oraz posługiwania się technikami analizy danych statystycznych.

Recenzowane opracowanie po opublikowaniu może być bardzo inspirującą monografią adresowaną zarówno do wąskiego kręgu specjalistów zainteresowanych badaniem rzeczywistości społeczno-politycznej i aktywności politycznej obywateli, w tym czynnikami wpływającymi na jej wzrost na poziomie lokalnym, jak i może być wykorzystywane przez szeroki krąg czytelników zainteresowanych generalnie tematyką społeczeństwa obywatelskiego – zwłaszcza w okresie wzrostu jej popularności – poszerzając perspektywę dydaktyczną w ramach studiów politologicznych.

Autor sprawnie porusza się zarówno w obszarze teoretycznym dotyczącym koncepcji społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego, dokonując także analizy krytycznej tych koncepcji. Autor właściwie dokonuje definiowania stosowanych pojęć. Czynności te należy ocenić wysoko, bowiem prowadzone w ten sposób badania są czytelne dla szerokiego spektrum odbiorców oraz wskazują na wysoki stopień opanowania warsztatu badacza. Ponadto trafnie dokonuje także analiz przepisów prawnych oraz opartej na nich praktyki w zakresie uczestnictwa jednostkowego i zbiorowego w Polsce na wybranych przykładach. Ten podwójny punkt widzenia analiz i ocen (teoretyczny i praktyczny) pozwala na wyprowadzenie ciekawych konfrontacji, prowadzi do płodnych refleksji teoretycznych i praktycznych, wzbogaca zarówno materiał badawczy, jak i wnioski do jakich dochodzi Autor. W obu płaszczyznach Doktorant porusza się swobodnie, prowadzi ciekawe analizy i rozważania teoretyczne, dzięki czemu praca prezentuje wysoki poziom naukowy.

Przedstawione uwagi krytyczne nie rzutują na ogólnie bardzo dobre wrażenie, które odnosi się na podstawie lektury recenzowanej pracy doktorskiej. Pan mgr Mateusz Radziszewski prezentując wiedzę opartą na źródłach pierwotnych oraz wyniki badań opracowane przez polskich autorów i w ostatnim rozdziale opracowane samodzielnie, wykazał się znaczącą samodzielnością w procesie badawczym.

IV. Ocena formalna i uwagi szczegółowe do treści pracy

Język rozprawy jest zrozumiały, komunikatywny, precyzyjny i skompresowany. Całość została przedstawiona w sposób jasny i klarowny. Doktorant przedstawiając zagadnienia posługuje się językiem naukowym, konsekwentnie wykorzystując przyjętą terminologię i ustalenia merytoryczne. Zagadnienia poruszone w monografii należą do obszaru specjalistycznej, hermetycznej wiedzy, niedostępnej dla każdego i nie każdego interesującej. Lektura ocenianej publikacji jest wciągająca, przyjemna, czyta się ją z łatwością, język nie jest zbyt zagmatwany i przeintelektualizowany. Określenia i pojęcia używane są w pełni poprawnie i nawiązują do dobrego piśmiennictwa naukowego. Formalna strona pracy świadczy o opanowaniu przez Doktoranta zasad pisania pracy naukowej. Docenić należy, że Autor rozprawę uzupełnił o liczne tabele, mapy i wykresy oraz załączniki w postaci kwestionariuszy wywiadów, które to elementy niewątpliwie wzbogacają wartość opracowania, rozszerzając w niektórych aspektach treść wywodów oraz czyniąc je bardziej przejrzystymi. Praca posiada walory eksplanacyjne i eksploracyjne. Odwzorowuje determinację w realizacji wyznaczonych celów oraz konsekwencję Doktoranta.

Należy podkreślić, że Autor dokonał starannej korekty pracy, bowiem zdarzają się w niej błędy literowe, interpunkcyjne czy stylistyczne, ale są bardzo sporadyczne.

V. Konkluzja

Reasumując stwierdzam, iż pomimo kilku moich uwag krytycznych, recenzowana rozprawa doktorska wyróżnia się pod względem podjętego tematu, wyczerpującej treści, solidnej bazy źródłowej, klarownej strony językowej oraz umiarkowanych ocen autorskich i zasługuje na pozytywną ocenę. Pan mgr Mateusz Radziszewski wybrał bardzo interesujący i aktualny problem badawczy. Doktorant zrealizował cele o charakterze deskryptywnym i eksplanacyjnym oraz umiejętnie zastosował metody właściwe dla nauk o polityce. Sporządził logiczny i przejrzysty program badań, określił ich zakres tematyczny i realizował przyjęte założenia. Doktorant wykazał duże umiejętności w uchwyceniu najważniejszych zagadnień teoretycznych, normatywnych i funkcjonalnych oraz przedstawienia ich w jednej rozprawie. Istotny wysiłek badawczy, widoczny

w napisaniu ocenianej pracy doktorskiej, zaowocował powstaniem dzieła dojrzałego, zasługującego na uznanie. Recenzowana dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wnosi nowe elementy do wiedzy na temat problematyki roli kapitału społecznego w funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza w Łodzi.

W konkluzji powyższych wywodów stwierdzam, że przedłożona rozprawa doktorska tak pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Opowiadam się zatem na przyjęciem recenzowanej dysertacji i wnioskuję o dopuszczenie mgr. Mateusza Radziszewskiego do publicznej obrony pracy doktorskiej.

dr hab. Marta Witkowska

Katedra Prawa i Instytucji Unii Europejskiej

WNPISM UW